

Criza în psihopatologie

Prof.Dr.Mircea Lăzărescu

Timișoara, Iunie 2026

Conceptul de criză e unul vast, cu multiple semnificații în viața cotidiană și în varii domenii științifice....el trimițând spre o..

*..procesualitate în derulare temporală...orientată spre un „prag”,
..spre momente limită.. labile...„critice”,.. ce conduc la mutații bruște.. în
direcții ...pozitive sau negative.. urmate de o importantă schimbare..într-o
nouă condiție staționară*

În acest sens noțiunea de criză a fost adoptată și de medicina Hippocratică, pentru secvența finală a unor stări maladive...acest „moment critic”,..decizând între vindecare sau moarte.. iar medicina sec XX a păstrat inițial termenul pentru stările infecțioase (e.g. *”criza,, din finalul pneumoniei,,)* „.

CRIZA

= Secvență a unei procesualități
 în derulare temporală, orientată spre
 un prag, spre momente limită, "critice"
 ce conduce la mutații bruște. În direcție
 + / - urmate de schimbări în noi perioade
 stabile

- Tipuri:
- Sociu Politic - Istorie
 - grupelor umane
 - relații interpersonale
 - Crize individuale
 - Adaptări ale cursului vieții
 - morale
 - existențiale
 - spirituale
 - metafizice

Conceptul de **criză** fost comentat de **Jaspers (1913)** ca unul din termenii *psihopatologiei dinamice*, alături de:

..**dezvoltare** (ontogenetică și psihopatologică)

...**reacție** (comprehensibilă anormală)

..**criză** (durată scurtă..manifestări zgomotoase..)

..**episod** (recurent..ciclic)..

..**proces** (organic și psihotic)...

..**defect** (developmental sau postprocesual)..

Criza psihopatologică – cu exemplificare redusă - era într-un fel corelată reacțiilor (e.g.*criza de leșin histeric..criza de furie majoră*)..

Expresia de **criză** (acută..zgomotoasă simptomatic..) era însă pe vremea lui Jaspers – și a rămas până în prezent - una uzuală **în medicina generală**, diverse specialități comentând crize specifice:

NEUROLOGIA – criza epileptică...criza migrenoasă...

CARDIOLOGIA – criza *angor pectoris*..

PNEUMOLOGIA – criza astmatică ...

UROLOGIA...criza litiazică renală...

GASTRO ENTEROLOGIA...criza ulceroasă...

BOLILE DE NUTRIȚIE – criza hipoglocemică.....

PSIHIATRIA – atacul de panică..procesualitatea delirului primar..

Criza medicală se referă de obicei la un **pericol iminent și major** pentru organism sau viața individului....condiționând **internări de urgență în Spital**..(inclusiv **psihiatrice**, când pacientul își pierde autocontrolul)..un aspect particular fiind **tentativa suicidară**.

- Expresia și **conceptul de criză nu se reduce însă la medicină** - și nici la cursul existenței persoanelor -, criza fiind studiată din **fizică și până la aspectele supra-individuale ale socio-culturii și istoriei..**
- Exemple din **fizică** trimit spre..
- *tranziția (în funcție de temperatură) dintre starea solidă a materiei...în cea lichidă...și..apoi....în cea vaporosă...*
- *...condiția “critică” în care un electron „sare”, pe o altă orbită...sau*
- *...o stea „pitică”, în implozie..poate exploda într-o supernovă.....*
- În plan **socio cultural** se comentează „*criza unei teorii sau paradigme științifice*” a unor *ideologii* (e.g. a *marxismului*)..apoi... „criza unei generații,, ...vorbindu-se și de.... „criza culturii occidentale” etc.
- În **plan socio-politico-istoric.....**se vorbește de “*criză economică,,... și „financiară,,...„politico administrativă”* (a unui Guvern)..a „*relațiilor dintre state*”..dintre grupuri sociale...partide politice...toate cu o evoluție tensionată a relațiilor...ce ajung într-un „*punct critic.,,în marginea conflictelor și rupturilor.*

Crize socio comunitare și intervenția în criză.

Microgrupurile și societățile umane mai pot ajunge în **situații de criză**...cu ocazia **revoluțiilor și războaielor** ...iar...

- ...în ultimele decenii s-au studiat CRIZELE COMUNITARE induse în grupuri umane de **evenimente excepționale** ..cum ar fi **atacuri teroriste** – dar și catastrofe naturale (cutremure..incendii..tsunami..etc.) -..situații la care subiecții stresați reacționează „critic,,....
- Pentru asistența persoanelor cuprinse în astfel de **situații reactive de criză evenimentială a grupurilor umane**...s-au dezvoltat tehnici și modalități specifice de acțiune... comentate în cadrul metodologiei **INTERVENȚIILOR ÎN CRIZĂ**.. pentru care există manuale speciale, persoane și echipe aparte calificate.

**Intervenția
în situații de criză**
Construirea rezilienței
în vremuri tulburi

Lennis G. Echterling
Jack Presbury
J. Edson McKee

TREI

PSIHLOGIE
PSIHOTERAPIE

Intervenția în situații de criză

- Concentrându-ne acum asupra **crizelor psihice individuale – în cadrul cărora se decantează cele psihopatologice** -, se cere menționat că pe vremea când Jaspers își scria **Psihopatologia Generală (1913)** nu exista încă o **psihologie științifică a persoanei...** Care.. s-a dezvoltat în a doua jumătate a sec XX ...dincolo de psihologia percepției și a comportamentului..și...
- ...distinct de „personologia,, cultivată de științele socio juridice și etico politice..

- Ea a fost centrată inițial pe **caracterologie** (Allport.. Big Five Factors)..dezvoltându-se apoi o **perspectivă developmentală...** (teoria atașamentului a ciclurilor vieții – Erikson)....urmată de o **psihologie a relațiilor interpersonale** (Sullivan.. și fenomenologia)..incluzând o viziune atitudinală (**circumplexul interpersonal**--Leary-Kisker.) și..una a **narativității biografice** (McAdams) etc..
- Psihismul persoanei înțeles astfel - ce include și experiența biografică și pe cea a relaționărilor interpersonale -, se articulează **cu viziunea micro-sociologică a rețelelor sociale..** în conjuncție cu problematica **statutelor și rolurilor publice** (Pearson), a asertivității și atractivității relaționale.

Criza psihopatologică ce vizează psihismul persoanei, fost corelată de Jaspers cu cea a reacțiilor comprehensive anormale...fără însă ca persoana ce reacționează să fie comentată și din perspectiva sensibilității (vulnerabilității) sale la evenimente stresante.

..Contemporanul lui Jaspers, psihiatrul E. **Kretschmer**, a atras atenția asupra **diferențelor individuale în ceea ce privește reactivitatea la evenimente (semnificații)**...unele persoane hiperemotive reacționând intens la pericole minore.. sau chiar la informații ideosincrazice....iar altele fiind imune și detașate.... inclusiv în fața unor majore amenințări...

...Observații ce continuau tradiția temperamentelor Hippocratice și – în sec XX - a **CONSTITUȚIILOR** particulare (emotive, suspicioase, hiperexpresive) fiind continuată prin comentarea de către K.Schneider a unui grupaj caracteriolopatic de zece Personalități Psihopate...

REAȚIA COMPREHENSIVĂ ANORMALĂ (Gasper)

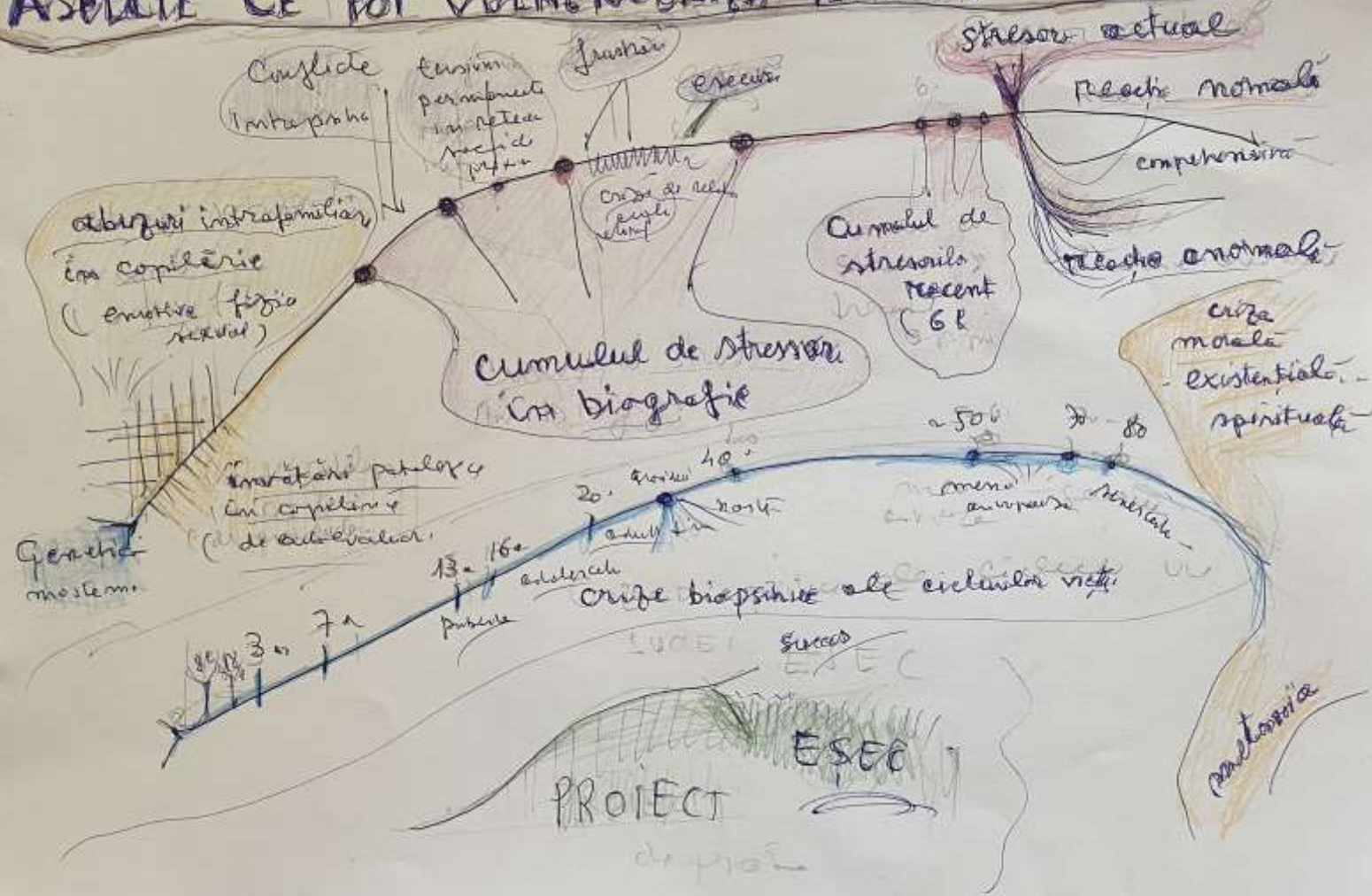
KREISMER PERSONLICHKEITS REACTION

REACȚII INDIVIDUALE CE POT
MODELA REACȚIA COMPREHENSIVĂ

- Particularitățile individuale ale **reactivității la factorii stresanți** a fost apoi studiată metodic... atât din **perspectivă genetică**...cât și din cea a **cumulării în timp a unor psihotraume...recente** (în ultimele luni...)...dar și **biografice**...care sensibilizează persoana (specific și nespecific).
- Spre sfârșitul sec XX, atenția acordată doctrinei atașamentului și perspectivei developmentale.. a atras atenția și asupra **abuzurilor intrafamilare din copilărie** (fizice..emoționale și sexuale) ...precum și a unor „**învățări patologice**„ (în autoevaluarea capacității de răspuns la psihotraume- Beck).
- Au mai fost invocate: conflictele intrapsihice semiconștiente... frustrările... tensiunile relaționale continui în rețelele proxime, etc... Astfel încât, **vulnerabilitatea circumstanțială** a unei persoane față de situații stresante și manifestări critice, rămâne corelată **perspectivei procesualității**, fapt ce induce și aspecte specifice...dintre care enumerăm câteva:
.

ASPECTE CE POT VULNERABILIZA PERSONA LA STRESORI

- **a/ Vârstele critice.**
- Întreg cursul existenței persoanei dintre naștere și moarte, este marcat, la anumite vârste, critice,..prin perioade de metamorfoză integrativă
- Principalele secvențe ar fi – cu unele diferențe în funcție de sex, rasă și cultură -:
 - 8 l...18 l...3 ani...7 ani...~13 ani (pubertate)...~16-17 ani (adolescență)...21-24. ani...~50 ani (meno-andropauză)...~70-80 ani (senescență).
- Aceste secvențe biografice ale „**vârstelor critice**„, sunt condiționate parțial de maturizarea (și apoi involuția) endogenă a structurilor neuro endocrine...dar și de dinamica relațiilor interpersonale...de experiențele de viață biografice...

Multe din aceste perioade sunt bine cunoscute de clinicieni precum:...cea de la **3-4 ani** – invocată și de Freud ca o criză a „complexului Oedip”,...și de cognitivism..ca structurare a competenței ToM -, cea de **pubertate...adolescență**..(propice dezvoltării unor forme de schizofenie....corelate finalului migrației neuronale),...dar...și **graviditatea și nașterea**-alăptare (la femei)... **meno și andropauza .. involuția**..

- Dincolo de biologie, crize developmentale ale ciclurilor vieții, exprimă însă și dinamismul proiectiv al psihismului persoanei, ce-și încheie o perioadă de viață și începe o alta...marcat de noi relaționări sociale.. statute.. roluri... responsabilități... ritmuri. De ex. alegerea și terminarea studiilor...debutul într-o profesie independentă ...căsătoria ..proiectarea și nașterea unui copil..eventualul divorț..aspirația spre.. și promovarea într-o funcție de conducere...etc

- **b/ Existența proiectivă și eșecurile**
- Existența persoanei identitare, chiar dacă are un pol definitoriu în trăirile situaționale actuale, se derulează continuu prin proiecte ce vizează obiective din viitor; context dinamic în care se poate manifesta **eșecul**.
- Eșecul poate fi considerat o trăire negativă ce rezultă din neatingerea unui obiectiv pe care subiectul l-a urmărit..investind în el energie..timp..speranțe..așteptări...Prin această dinamică proiectivă, **criza eșecului diferă de reacția la evenimente neprevăzute**, cu care se poate însă intersecta.
- Eșecul se instalează deci, ca finalul unui proces dinamic..similar înfrângerii într-o luptă,..subiectul pierzând „ceva ce și-ar fi dorit să aibe..sau să mențină,,...implicând și stima de sine.
- Urmează o perioadă vulnerabilă de refacere, de reculegere și reorganizare a preocupărilor aspirative de viitor.

c/ Crizele relaționale

Existența diacron-proiectivă a oricărui subiect implică un larg evantai de relaționări, o profundă semnificație având pentru el **dinamica celor intime, relaționările sale cu persoanele apropiate...** în cadrul prieteniiilor..cuplurilor romantice..a căsniciilor..a relației părinte-copil.. elev-educator etc.. Relaționări care, au un un început..o perioadă de evoluție stabilă..ajungându-se însă uneori la perioade dificile...

..cu eventuale alunecări spre situații critice..urmate de o ruptură. Dar.. eșecul relației..poate fi urmat și de începerea treptată a unui nou ciclu relațional. (e.g. evoluția unei căsnicii..ce ajunge la criză și divorț..urmat.. după un timp..de o npuă relație..și recăsătorire.. etc.)

Perioadele de criză relațională pun deobicei persoana în cumpănă ..subiectul trebuind să opteze pentru majore decizii, responsabile pentru cursul vieții sale și pentru soarta altora.

- **d/ Crizele spirituale.**

- Dincolo de perspectiva relațională..dezvoltarea persoanei în mediul său cultural.. conduce nu doar la obținerea de mereu noi cunoștințe teoretice și de abilități practice,... ci, odată cu viața adultă, și la o **metamorfoză a convingerilor și credințelor** ...inclusiv în plan spiritual.
- Orice om își configurează treptat o reprezentare a lumii – derivată din cea comunitară... și o concepție de viață centrată de obicei pe valori morale și spirituale... care-l motivează în direcția unor poziționări atitudinale... a unor credințe..susținându-i și creativitatea.
- În această direcție se plasează CRIZELE MORALE...CELE IDEOLOGICE.. și SPIRITUALE...ultimele putând conduce la o bulversare interioară..la descoperirea unui nou înțeles al existenței..la **CRIZA de METANOIA**:

-

- Perspectivile dinamice menționate mai sus, se integrează în doctrina VULNERABILITATE/STRESS... ce s-a dezvoltat după 1980.. în paralel cu DSM-III-5, introducând și tema **EVENIMENTELOR ȘI SCHIMBĂRILOR DE VIAȚĂ STRESANTE (EVS)** .
- Acestea, corelate fiind perspectivei-microsociologice, integrează în prezent mare parte din tradiționala problematică psihopatologică a reacțiilor și crizelor... conducând la „decompensări desadaptative ale psihismului,,.

- Un EV se referă la o SCHIMBARE în parametrii derulării existenței diacrone a persoanei.., ce necesită din partea acesteia un efort de readaptare la noile condiții prin: - noul program și ritm de activitate ...noile abilități ce trebuiesc exercitate ..noile relaționări interpersonale ce se cer asimilate..noile responsabilități pretinse..etc...
- Pot exista EV - chiar dorite, realizate prin propriul efort.. și pozitive ca semnificație - care să decompenseze totuși psihic subiectul...prin factorii de suprasolicitare...sau prin caracteristicile noii ambianțe ecologice umane,..diferite de preferințele și expectațiile sale.
- Dar, **EV se pot conjuga** frecvent și cu **concomitente evenimente stresante** ..și... cu toți factorii deja menționați

- Printre **evenimentele stresante de viață (ESV)** se pot menționa:
 - pierderea rudelor apropiate într-un accident major...- pierderea bunurilor într-un incendiu – lezarea corporală în urma unui jaf armat...mutarea prin evacuare (forțată) în altă localitate; – dar și ...mutarea benevolă..emigrarea..o boală acută (gravă)...schimbarea locului de muncă (nedorită..dorită..) șomajul..avansarea (dorită) într-un post superior,, terminarea studiilor și angajarea.. pensionarea etc.
-

- Privind problematica CRIZEI prin optica doctrinei Vulnerabilitate /Stres și a EVS, s-a degajat o înțelegere a reactivității situaționale la stresori prin perspectiva unui raport între **factorii stresanți** (vulnerabilizatori) și **cei protectivi**.
- Noua perspectivă sugerează deci că, pentru evaluarea unei stări reactive și/sau de criză, să se evalueze nu doar STRESORII....ci și FACTORII PROTECTORI, dintre care o importanță deosebită are **Rețeaua de Suport social (RSS)**..

Bilanțul (balanță) vulnerabilitate / stres / protecție

Stresori (negativi)

noxe somatice

Psihotrauma majoră

Cumula Psihiatru
escouri

Conflict intrapsihic

Prezența medicilor proximi
probleme relaționale

Schimbări de viață
cauza responsabilității

Nivelul ciclului de viață
vulnerabilitate la dezvoltare

Vulnerabilitate

genetica

Spectrul Lombar (rude de groși !)

Factori protectivi

Coping cu stresul

„obișnuta” de a cere sprijin, ajutor

relaxare odihnă

Sprijin social

— instrucție
— oferte

Satisfacție de viață

evenimente ++
bucuri

Reziliență

Un mare
autonomie

Terapie
acces la terapie
sprijinul comunității

credințe

senso
aspirații sociale
voluntă

- **RSS** se referă la: Reprezentarea grupului restrâns de persoane – din cadrul mai larg al rețelelor sociale cu care subiectul interacționează frecvent -..pe care.. el resimte că s-ar putea sprijini (pe care le-ar solicita în caz de nevoie).. zilnic.. și în condiții de criză.
- Aceste persoane, în jur de 8-14, se recrutează din membrii de familie, cunoștințe apropiate, vecini, colegi, profesioniști în sănătate mentală. (Mărimea ei optimă a RSS se corelează și cu unele trăsături temperamentale).
- Cu cât RSS e mai mare, cu atât subiectul poate rezista mai bine la situațiile critice, inclusiv la boli

- Un **accident** sau o **stare malativă** ce necesită spitalizarea, pot fi considerate și ele un **EV stresant** – uneori **critic** - în viața unui om; nu doar prin trăirile și problematica lor circumstanțială, ci și prin faptul că ridică probleme privitoare la gestionarea concomitentă – dar și ulterioară - a existenței persoanei în cauză, incluzând perspectiva consolidării remisiunii...
- Rolul **RSS** se impune acum prin sprijinul tehnic și moral pe care membrii acesteia îl pot oferi pacientului.. chiar pe parcursul internării... inclusiv rezolvând problemele sale curente întrerupte ..dar și încurajându-l.
- Iar în perioada pos-tspitalicească.. ei pot sprijini continuarea terapiei...regimul de viață necesar.. evitarea recăderilor... depistarea simptomelor de recurență (în cazul psihozei) etc.

- Dar..doctrina vulnerabilitate/stress ...privind condiția pacienților din perspectiva diacronă a existenței persoanei..solicită și evaluarea:
- Abilităților persoanei de a controla, înțelege, proiecta și rezolva adecvat situațiile (*coping cu stressul*)
- **Abilitățile subiectului de a compensa solicitările stresante prin perioade de odihnă, relaxare, satisfacții..cu prezența umorului și autoironiei..**
- Integrarea sa în relații de grup, pentru a se sfătui.. și sprijini pe oameni pe care poate conta (RSS pozitivă).
- Integrării asle într-o comunitate organizată social..(spirituală) care-i poate oferi sprijin

- Deci...o perspectivă mai complexă asupra dinamicii vieții noastre reactive curente...ne va sensibiliza asupra posibilelor colaborări în echipă..de câte ori e cazul si e posibil.
- Practica psihiatrică și psihoterapeutică e nu doar una de mare responsabilitate...ci și una care ne articulează cu o necesară deschidere față de ansamblul problematicii antropologice.
- În această perspectivă, în încheiere vom face o paranteză, cu trimitere la etimologia conceptului de criză și la filosofie.

- Conceptul grecesc de criză. – ce a fost din antichitate utilizat în medicină - derivă de la semantemul grecesc conceptual *crino crinein*...ce înseamnă **a judeca cu discernământ**; fapt ce se cerea mai ales în justiție, judecătorului....Dar expresia s-a impus la cel mai înalt nivel al gândirii eline... cel al speculației filosofice. În finalul filosofiei grecești întâlnim meditațiile sceptice asupra dificultății de a găsi un **criteriu infailibil pentru certitudine adevărului ultim..** (expresia de **criteriu..**derivând de la semantemul *crino..*judecare..)
- Europa modernității,.. când a început să gândească în termenii ei proprii ..a preluat această sfidare sceptică..**Descartes** ..încercând în sec XVII să rezolve îndoiala sceptică.... prin criteriul subiectiv al certitudinii de sine a gândirii (cogitației) filosofului... ce gândește... chiar și atunci când el se îndoiește de toate.
- DUBITO ERGO COGITO.. COGITO ERGO SUM.

- Iar în secolele următoare.. gândirea speculativ filosofică a ajuns până la sinteza lui Kant, care invoca din nou **CRITICA**...în CRITICA RATIUNII PURE – și celelalte două ale sale CRITICI -... tema și expresia fecundând în continuare sec XIX... prin CRITICA ECONOMIEI POLITICE a lui Marx
- Desigur a urmat apoi „criza culturii occidentale,, (a modernității) până la postmodernitatea actuală.
- Dar problematica crizei nu a dispărut.. doar că.. de ea omenirea se ocupă acum din alte perspective, cum ar fi.. CRIZA UMANITĂȚII ÎN FAȚA ...I.A.

- Revenind ă final la psihologia vieții cotidiene și la psihopatologie... înțelegerea psihismului uman ca definit prin proiecte , - care s-a încetățenit în cultura occidentală după **Sein und Zeit** a lui Heidegger -, ne sensibilizează pentru a înțelege reactivitatea psihică a oricui om.... ca raportată la expectațiile, obiectivele și acțiunile sale în derulare.
- In cadrul acestei înțelegeri... impresionarea subiectului de către evenimente neprevăzute trece în plan secund în raport cu dinamica proiectelor.. fiind în același timp scoasă în relief valoarea pozitivă a speranțelor, așteptărilor pozitive și a credințelor aspirative.
- Privind astfel lucrurile...ne putem păstra un dram de optimism.

VĂ MULȚUMESC